

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Koulutuspolitiikan kehittämisen keskiössä tulee olla nuori järjestelmän sijaan. On tärkeää, että koulutus uudistuksissa katsotaan vaikutuksia kauas ja uudistustyössä arvioidaan vaikutuksia nuorten hyvinvoinnille.

Selonteon tavoite koulutus- ja osaamistason nostosta on kannatettava. On tärkeää, että koko ikäluokka suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon ja että korkeakoulutettujen määrä saadaan nostettua noin puoleen.

Selontekoon on jatkovalmistelussa lisättävä mukaan lapsi- ja nuorivaikutusten arviointi. Lapsi- ja nuorivaikutusten arvioinnissa arvioidaan päätöksen, toimenpiteen tai toiminnan vaikutuksia lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen. Keskeistä on lasten ja nuorten kuuleminen ja osallistaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Visiossa on huomioitu useita nuorisoalalle tärkeitä tavoitteita, kuten yhdenvertaiset mahdollisuudet oppimiseen, toisen asteen tutkinto jokaiselle nuorelle, korkeakoulutettujen määrän nostaminen 50 % nuorista aikuisista sekä kansainvälisyyden kokemusten vahvistaminen.

Visiossa tulisi huomioida voimakkaammin nuorten ja opiskelijoiden hyvinvointi ja jaksaminen. Tavoitteena tulee olla, että oppilaitoksissa panostetaan nuorten uupumuksen purkamiseen ja opetetaan mielenterveyttä tukevia taitoja. Lasten ja nuorten on saatava oppilaitosten kautta moniammatillista apua, jolla vahvistetaan psyykkistä jaksamista.

Lukuun olisi lisättävä suomalaisen koulutusjärjestelmän keskeinen maksuttomuuden periaate varhaiskasvatuksesta aina korkea-asteelle asti, jotta jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus sivistää ja kouluttaa itseään taloudellisista lähtökohdista riippumatta.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Nuorisoala pitää hyvänä toimenpiteissä mainittua rahoitusjärjestelmän uudistamista suuntaan, jossa erillisistä avustushakujen sijaan rahoituksen painopistettä siirretään perusrahoitukseen ja pitkäjänteiseen kehittämiseen. Myös toimenpiteet positiivisen erityiskohtelun vahvistamiseksi ja lasten ja nuorten sosioekonomisen taustan vaikutusten huomioimiseksi ovat kannatettavia.

Luvussa tulisi kiinnittää voimakkaammin huomiota lasten ja nuorten saamaan tukeen ja ohjaukseen. On tärkeää, että kouluissa on luotettavia aikuisia, nuorten oppimisvaikeudet tunnistetaan varhain ja nuori saa tarvitsemansa tuen. Tätä edesauttaisi esimerkiksi opinto-ohjauksen mitoitus, jossa yhdellä opinto-ohjaajalla saisi olla maksimissaan 200 ohjattavaa.

Luvussa ei ole huomioitu harrastusten ja osallisuuden myönteisiä vaikutuksia nuorten kehitykselle. Parhaat oppimistulokset syntyvät oppilaitoksissa, joka on riittävästi resursoitu ja joissa yhteishenki on hyvä, kiusaamista on vähän ja oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta ja hyvinvointia tuetaan.

Osallisuus on kokemus ja tunne, joka toteutuakseen vaatii myös tietoa ja taitoja. Nuorten osallisuus tarvitsee aikuisten tukea, ja nuorten parissa toimivilla aikuisilla tulee olla osaamista ja resursseja tukea nuorten osallisuutta. Professori Juho Saaren johtama eriarvoisuustyöryhmä esitti loppuraportissaan, että osallisuus- ja demokratiakasvatukseen tulisi panostaa kouluissa nykyistä enemmän. Osallisuuteen kasvetaan ja osallisuuden polku on tärkeää rakentaa toimivaksi jo kotoa ja varhaiskasvatuksesta kohti koulumaailmaa. Nuorten mahdollisuus vaikuttaa ikätasonsa mukaisesti kouluyhteisössä tulisikin huomioida selonteossa.

Lisäksi luvussa tulisi huomioida koulupäivän yhteyteen tuotavien harrastusten toteuttaminen osana harrastamisen Suomen mallia. Harrastaminen on yksi tehokkaimmista tavoista vähentää nuorten syrjäytymistä, sosiaalisten suhteiden puutetta ja lisätä nuoren onnistumisen kokemuksia omasta osaamisestaan.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Nuorten opinnot jäävät usein kesken, kun nuorella on puutteita perustaidoissa, kuten arjen- ja elämänhallinnassa sekä luku-, lasku- ja opiskelutaidoissa. Selonteossa ei käytännössä huomioida ollenkaan opintojen nivelvaiheisiin liittyviä haasteita. Oletetaanko oppivelvollisuuden pidentämisen ratkaisevan asian? Nuorille on taattava riittävä ohjaus ja tuki myös isoissa yksiköissä.

Mielenterveyshäiriöt ovat yleisiä ja monet mielenterveyshäiriöt ilmaantuvat ensi kertaa nuoruudessa. Eri tutkimusten mukaan noin 20–25 prosenttia nuorista kärsii jostain mielenterveyden

häiriöstä. Mielenterveyden häiriöt ovat koululaisten ja nuorten aikuisten tavallisimpia terveysongelmia. Opiskelijoiden hyvinvointia ja jaksamista ei selonteossa huomioida. Tämä on vakava puute ja jatkotyössä nuorten mielenterveys ja hyvinvointi tulee nostaa strategiseksi ja läpileikkaavaksi tavoitteeksi koko selonteossa.

Mahdollisilla rakenteellisilla uudistuksilla ei saa tavoitella pelkästään yksioikoisia säästöjä, vaan samalla täytyy huolehtia koulutuksen laadusta. Selonteossa useammassa kohdassa mainitaan toisen asteen koulutuksen rakenteellinen kehittäminen. Luonnos selonteosta ei tällaisenaan tunnista eri koulutusmuotojen erityispiirteitä ja -tehtäviä aiheuttaen siten tulkinnanvaraisuutta tekstin sisällöstä.

Lukio- ja ammatillisella koulutuksella on omat lähtökohtansa, tarpeensa ja erityispiirteensä. Jo nyt opiskelijan on halutessaan mahdollisuus yhdistää lukion yleissivistävä koulutus ja ammatillinen koulutus kaksois- ja kolmoistutkintojen avulla. Jos halutaan lisätä kaksois- ja kolmoistutkintojen suorittaneiden määrää, on lisättävä nuorten tietoisuutta eri tutkintojen mahdollisuuksista. Nykyiselläänkin eri koulutusmuodot tekevät yhteistyötä keskenään, mutta yhteistyötä tehdään myös saman koulutusmuodon sekä eri koulutusasteiden toimijoiden kesken. Sekä koulutusmuotojen ja -asteiden välistä että sisäistä yhteistyötä voidaan kehittää jatkossakin raivaamalla pois sitä mahdollisesti estäviä tai hidastavia tekijöitä.

Selonteossa ei huomioida erityistä tukea tarvitsevia nuoria tai erityisammattioppilaitoksia. Herääkin kysymys, miten koulutuspolitiikan keinoin aiotaan tukea erityistä tukea tarvitsevia nuoria, jotta myös heidän mahdollisuutensa työelämään vahvistuvat? Toisen asteen koulutuksen saavutettavuuden kannalta erityisopetuksessa on kysymys olennaisesta osasta koulutusjärjestelmäämme.

Selonteossa otetaan esille ainoastaan oppilaitosten sosiaali- ja terveystoimen kanssa tekemä yhteistyö, mutta otteeltaan ennaltaehkäisevämpi yhteistyö nuorisotyön kanssa jää huomiotta. Nuorisotyön kanssa tehtävän moniammatillisen yhteistyön korvaamaton anti tulisi nähdä oppimisen sujuvuuden, koulurauhan ja arjen yhteisöjen turvaajana sekä jatkokoulutukseen ohjautumisen ja kiinnittymisen apuna. Oppilaitosten sisällä tehtävä koulunuorisotyö vahvistaa sosiaalisia suhteita ja yhteisöllisyyttä sellaisissa yhteyksissä ja tavoilla, joihin lakisääteinen opiskeluhuolto ei kykene.

Kohdennettu nuorisotyö tarjoaa nuorelle turvallisen aikuisen ja tarvittavaa apua hänen itsemääräämisoikeuttaan kunnioittaen, mahdollisuuden kohdatuksi tulemiseen ja rinnalla kulkijan, joka voi olla samalla sekä osa oppilaitosyhteisöä että liikkua ja edesauttaa tukiverkoston rakentumista myös sen ulkopuolisessa maailmassa. Näin vahvistetaan nuoren omaa toimijuutta, turvataan opiskelun sujuvuutta ja elämäntilanteen kantokykyä hauraissa nivelvaiheissa, ja edistetään nuorten yhdenvertaisia mahdollisuuksia kouluttautumiseen.

Samalla kun toimenpiteiden mukaisesti rahoituksen painopistettä siirretään erityisavustuksista pitkäjänteiseen kehittämiseen, on tuon kehittämisen yhdeksi sisällöksi luettava nyt usein

hankemuotoisen koulunuorisotyön vakiinnuttaminen. Lisäksi jotta positiivisen erityiskohtelun tarkoituksenmukaisuus ja valtakunnallinen tasalaatuisuus voidaan sen käytäntöjä aiempaa laajemmalle levitettäessä taata, tulisi siihen liittää nuorisotyöllinen elementti jo tämän käsillä olevan selonteon yhteydessä.

Toimenpiteiden tasolla olisi hyvä tuoda ilmi, että vaihtoehtoisia oppimisympäristöjä, kuten työpajoja ja niiden tarjoamia valmennuspalveluita, hyödynnetään aiempaa laajemmin ja järjestelmällisemmin opiskelun ja tutkinnon osien suorittamisen tukena sekä yksilöllisten koulutuspolkujen mahdollistajina. Kun ”yhteistyöllä luodaan mahdollisuuksia työpaikalla tapahtuvaan opiskeluun”, näiden mahdollisuuksien tulee koskea myös työpajojen ja muiden valmennusyhteisöjen tarjoamia ympäristöjä.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Korkeakoulutettujen määrän nostaminen 50 % ikäluokasta on tärkeä ja kannatettava tavoite. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää merkittäviä ja pitkävaikutteisia päätöksiä koulutuksen laajentamisesta. Samalla on tärkeää puuttua ei-toivottuihin välivuosiin toisen asteen ja korkeakoulutuksen välillä. Esimerkiksi vuonna 2019 tilastokeskuksen mukaan uusista ylioppilaista 70 prosenttia jäi ilman jatkokoulutuspaikkaa.

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen syvenevän yhteistyön edellytyksenä tulee olla koulutuksen järjestäjien yhteinen näkemys ja tahtotila. Sen lopputulemana tulee olla entistä vahvempia koulutusyksiköitä, joissa opetus monipuolistuu ja korkeakoulutus palvelee laajasti sekä työelämää, tutkimusta että opiskelijoita. Koulutuksen laadun varmistamiseksi on turvattava koulutuksen riittävä resursointi. Etenkin korkeakoulutuksen osalta konkreettiset tavoitteet koulutuksen rahoituksen turvaamiseksi puuttuvat. Korkeakoulutuksen kehittämisessä tulee tähdätä nykyistä joustavampiin opintopolkuihin ja lisääntyneisiin alanvaihtomahdollisuuksiin. Nuorten tulee voida vaihtaa sujuvasti opiskelualaa myös ilman valintakokeita.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

-

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

-

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Lukuun tulee sisällyttää vahvemmin tavoite oppilaitoksissa ja työelämässä tunnistettavista muualla hankituista taidoista. Työkokemukset, harrastukset kuin luottamustoiminta antavat nuorille valmiuksia työelämään ja kannustavat kehittämään itseään. Muualla hankittua osaamista tulee peilata koulutukselle asetettuihin tavoitteisiin.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Kasvatus- ja opetusalan peruskoulutuksessa tulee huomioida yhdenvertaisuuden ja moninaisuuden teemat. Erityisen tärkeää tämä on nuorten ohjaamisessa. Opinto-ohjauksessa ja ohjaajien

koulutuksessa tulee kiinnittää huomiota siihen, ettei nuorten sukupuoli, etninen tai sosioekonominen tai muu henkilöstä riippumaton tekijä rajoita ala- ja opiskeluvalintoja. Nuorten ohjaustyössä tulee panostaa yksilöllisten vahvuuksien ja tavoitteiden tunnistamiseen.

Lisäksi kestävä kehitys ja ilmastokasvatuksen tulee olla läpileikkaava teema kaikessa opetusalan koulutuksessa.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Harrastaminen on yksi tehokkaimmista tavoista vähentää nuorten syrjäytymistä. Harrastaminen voi kuitenkin olla kallista ja harrastamisen mahdollisuudet vaihtelevat merkittävästi erilaisista taustoista tulevien lasten ja nuorten välillä. Mahdollisuus harrastaa mieleistä harrastusta sopivalla intensiteetillä edistää nuoren hyvinvointia, osallisuutta ja positiivista minäkuvaa. Selonteossa tulee asettaa tavoite, että jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus mielekkääseen ja maksuttomaan harrastukseen. Koulujen tiloissa harrastaminen koulupäivän jälkeen mahdollistetaan ja nuoria kannustetaan myös omaehtoiseen harrastamiseen. Harrastamisen kehittämisessä tärkeää on, että nuorten harrastustoiveita kuullaan aidosti.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Nuoret ovat pienituloisin väestöryhmä. Nuorten pienituloisuus johtuu suureksi osaksi opiskeluista ja itsenäisen elämisen aloittamisesta, mutta suomalaisten nuorten pienituloisuus on myös suhteellisesti lisääntynyt koko 2000-luvun. Nuorten osuus sosiaaliturvan saajista on suuri: nuorille maksetaan noin viidennes kaikista sosiaaliturvaetuuksista. Nuoret saavat useimmiten opintotukea, mutta myös toimeentulotuen pitkäaikainen käyttö on nuorilla muita ikäryhmiä selkeästi yleisempää.

Koulutuspoliittisen selonteon tavoitteeksi tulee selkeästi ottaa opiskelijaköyhyyden vähentäminen ja perheellistymisen mahdollistaminen taloudellisesti myös opiskeluaikana. Opintotuen tulee mahdollistaa täysipäiväinen opiskelu riippumatta yksilön sosioekonomisesta taustasta tai asuinpaikkakunnasta. Opiskelijoiden tulotasosta huolehtiminen on avaintekijä nopeampaan valmistumiseen ja työllistymiseen.

Monet luvun ehdotuksista (indeksisidonnaisuus, opintotuen tasokorotukset, tulo rajojen korottaminen jne.) ovat sinällään nuorten ja opiskelijoiden kannalta myönteisiä. Samalla opintotuen kehittämiseen liittyvät tavoitteet ja niiden suhde sosiaaliturvauudistukseen jää epäselväksi. Ehdotamme, että koulutuspoliittisessa selonteossa linjataan sosiaaliturvan kokonaisuudistuksesta ja opintotuen kehittämisestä siten, että tavoitteeksi otetaan nuorten köyhyyden vähentäminen ja kannustinloukkujen purkaminen. Kaikenlaisen työn ja opiskelumahdollisuuksien vastaanottamisen tulee olla nuoren näkökulmasta kannattavaa. Merkittävä kannustinongelma opintotuen suhteen muodostuu erityisesti nuorille, jotka ovat päätyneet toimeentulotuelle ennen kuin ovat päässeet

kiinni opintoihin ja työelämään. Näillä nuorille syntyy kynnys lähteä opiskelemaan, koska opintoihin siirtyminen opintorahan alhaisen tason ja opintotuen lainapainotteisuuden johdosta ei ole houkuttelevaa. Uudistuksen jälkeen järjestelmän tulee vastata työelämän epävarmuuteen ja tarjota turvaa yhtä lailla työuraansa aloittelevalle, epätyypillisessä työsuhteessa olevalle, osatyökykyiselle kuin yrittäjänä toimivalle nuorelle.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Suomen nuoret ovat moninainen joukko ihmisiä erilaisista taustoista. Lisääntyvän globaalin muuttoliikkeen myötä moninaisuus myös lisääntyy tulevaisuudessa. Vihapuhe, rakenteellinen rasismi ja syrjintä työmarkkinoilla ovat monelle nuorelle arkipäivää ja asettavat nuoria eriarvoisiin asemiin toisiinsa nähden.

Nuorille maahanmuuttajille tulee olla saatavilla hyvin resursoidut kotoutumispalvelut: riittävä kielenopetus, yksin maahan tulleiden nuorten tuki sekä tukea myös virallisten kotoutumistoimien jälkeen.

Yleisesti pidämme hyvänä sitä, että koulutusjärjestelmää pyritään selonteossa kehittämään yhdenvertaisempaan suuntaan huomioimalla maahanmuuttajien aliedustus, sukupuolittuneet koulutusalat sekä koulutuksen periytyvyys koulutusjärjestelmässä.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

-

Asikainen Katja
Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry